

NA 100 OPSTELLEN

In de verantwoording bij mijn reeks van opstellen op de website *Gesamtkunstwerk* heb ik in februari 2019 uiteengezet wat ik met dit project beoog. Nu ik honderd artikelen geplaatst heb is het tijd voor een paar statistiekjes en een evaluatie. De laatste bepaalt of ik zal doorgaan op de ingeslagen weg. Voor het gemak verdeel ik de vraag in drie aspecten van de opstellen: het doel, de inhoud en de vorm.

Het doel

Dit heb ik bij de aanvang beschreven als het vastleggen en doorgeven door middel van korte opstellen van interessante, liefst originele, zo mogelijk ook amusante waarnemingen van leerzame en/of verstrooiende aard. Dat is dus ik-gebonden. Mijn eigen plezier om dit te doen staat voorop. En mijn eigen keuze ook. Niet die van een lezer of een uitgever of een doelgroep of een markt.

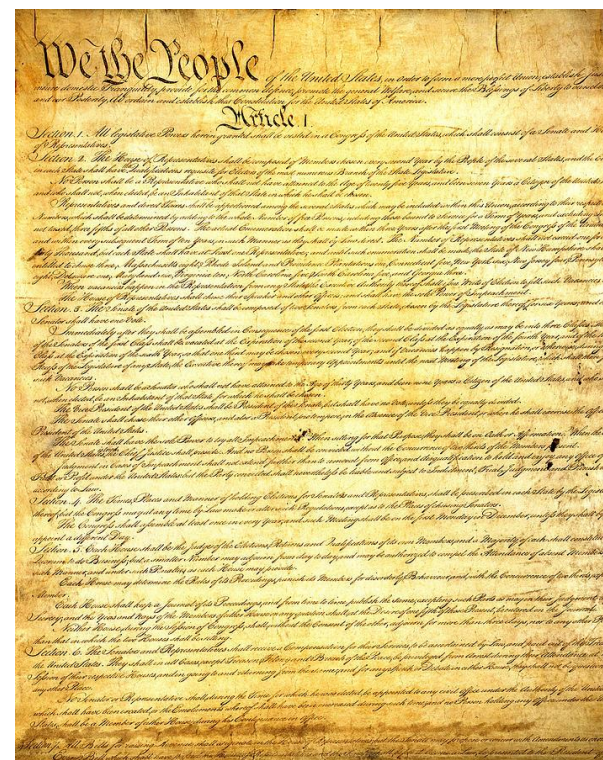
Het doel is dus eigenlijk zoiets als een feestbundel voor mezelf, maar in mijn achterhoofd houd ik natuurlijk rekening met eventuele meelezers, nu of later. Of daar ooit iets van terechtkomt is even schimmig als het antwoord op andere vragen over de wereld en het voortleven van de mensheid na onze dood. In mijn rol als boekenverzamelaar zie ik bijvoorbeeld vaak gebundelde preken van oude paters en dominees, soms wel vijf of tien kloeke delen vol. Niet iedereen zal een Augustinus of Kierkegaard zijn,

maar al je preken tot een rij boekwerken bundelen dat kan wél iedereen. Daar houdt het dan ook mee op, in de meeste gevallen. De onzekerheid over het lot van ons oeuvre behoeft ons echter niet te interesseren, want we zijn dan toch al dood.

Voor mij is het meebouwen aan een kennis-universum van en voor de mensheid een secundair doel van een mensenleven. Het is voor de ene mens wat belangrijker dan voor een andere, en lang niet voor iedereen een prioriteit. Het primaire doel is het bijdragen aan het levensgeluk van jezelf en je naasten door op materieel en sociaal vlak naar vermogen mee te werken aan een vrije en open samenleving met kansen en ontplooiing voor iedereen. Ik zie noch het primaire, noch de secundaire doelen als een opdracht van God of een toegangskaartje tot een leven na de dood, maar wel als een verplichting tegenover onszelf.

De vraag ‘waartoe zijn wij op aarde?’ is niet uit de losse pols te beantwoorden. In de oude katholieke catechismus die ik op school moest kennen heette het nog ‘om God te dienen en daardoor hier en in het hiernamaals gelukkig te zijn’. Dat we ook op aarde zijn om ‘hier en nu’ gelukkig te zijn was al een concessie

aan de eigenlijke imperatief: God heeft ons geschapen om hem te dienen en *daardoor* in de hemel te komen.

Maar als we die hypothetische God even wegdenken, kunnen we ons niettemin blijven afvragen waartoe we op aarde zijn. Eigenlijk mogen we het dan zelf invullen. De uiteindelijk in 1776 geformuleerde Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring zegt het aldus:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.

Daar staat nog steeds een Creator in (niet in de conceptversie door Jefferson) en dat de mensenrechten door hem of haar 'endowed' zijn aan de mens. Maar als we ook hier God wegdenken staat er dat we als geboren mens onvervreemdbaar recht hebben op leven, vrijheid en het nastreven van geluk. Dat zijn dus geen white or black, maar human *privileges* voor ieder van ons. Los van de vraag wie ons die rechten al dan niet geschonken heeft, we kunnen ook gewoon met elkaar afspreken dat we ze hebben. We hebben dus niet recht op geluk, maar op het stréven naar geluk.

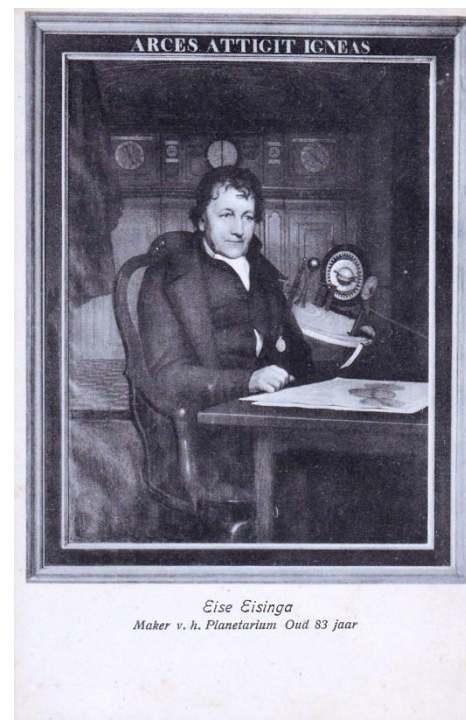
Om nu ellenlange filosofische en theologische uitweidingen achterwege te laten, want wie ben ik ten slotte, zou ik de vraag 'waartoe zijn we op aarde?' in de context van de 'human privileges' willen beantwoorden. Dan zou ik iets formuleren in de trant van: 'bevorderen dat de mensen van nu en hun nakomelingen steeds beter in staat zullen zijn hun

onvervreemdbare rechten van leven, vrijheid en nastreven van geluk tot gelding te brengen.' Hoe dit voor de mensheid als geheel te rijmen is met de Darwinistische visie over *survival of the fittest* is meer een boeiende academische dan een prangende praktische vraag.

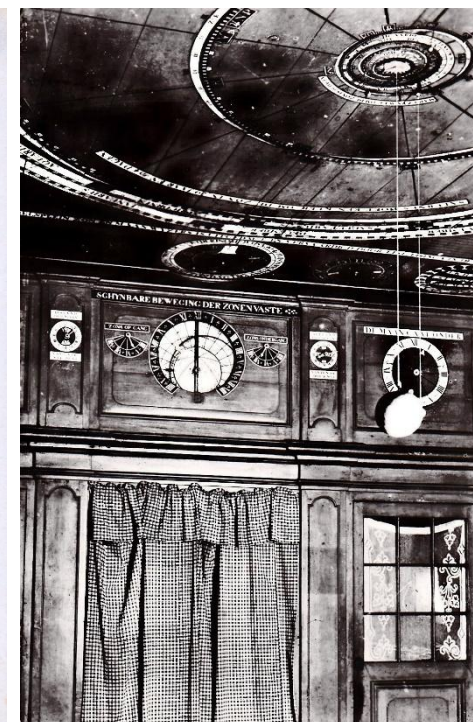
In het verlengde daarvan zie ik dan het verzamelen en verspreiden van kennis tot nut van het algemeen als een zinvol doel. En het schrijven en op een website zetten van deze opstellen zie ik derhalve als een zinvolle activiteit. Iets wat ik kan. Er zijn ook duizenden andere zinvolle activiteiten, waaronder veel sociale en juridische verplichtingen, maar het mooie is dat we binnen die parameters zelf afwegen en kiezen wat wel en niet bijdraagt aan ons streven naar geluk en waar we onze prioriteiten willen leggen. Een ander wil in de Algarve druiven kweken, een Olympische medaille winnen of van luciferstokjes het model van een Loirekasteel nabouwen.

Dus mijn doel is het vastleggen en doorgeven van leerzame waarnemingen. Mijn opstellen met tekst en beeld zijn een vorm van aanschouwelijk onderwijs, zoals de schoolprenten en diaserieën van vroeger. Ik

ben in de kern van mijn wezen dus een schoolmeester. In de boekenwereld wemelde het van deze figuren. Een mooi voorbeeld was J.F. Martinet (1729–1795), die enorm veel geschreven heeft, ook voor de jeugd, zoals een *Katechismus der natuur* en een *Historie der wereld*. Hij werd uitvoerig geciteerd in mijn opstel 49 (zijn selectie van spreekwoorden) en 95 (zijn verhaal over kometen). En ik voel me ook wel verwant met iemand als Eise Eisinga (1729–1795), koopman, patriot en amateur-astronoom, die in zijn planetarium in Franeker, gewoon bij hem thuis, het hele zonnestelsel op kleine schaal kopieerde om alles eens goed te kunnen uitleggen. En met Isaac Asimov (1920–1992) wil ik me op bescheiden afstand ook wel vergelijken. Hij was een van de velen die alle aspecten van de exacte wetenschappen aan een breed publiek wilde uitleggen en dat in honderden artikelen heeft gedaan; zie hierover mijn opstel 72. Wie zelf iets denkt te begrijpen, soms pas na veel moeite, wil een ander graag laten delen in dat inzicht. Nou ja, niet iedereen misschien, maar sommigen willen dat, omdat het hun genoeg doet en bevrediging schenkt.

Eise Eisinga (1729–1795), die 'stralende burchten veroverde'.

De inhoud

Hierover heb ik bij de aanvang gewaarschuwd dat mijn onderwerpen sterk zullen variëren, op het bizarre af, en dat elke schijn van een diepzinnig verband tussen de items op toeval berust. Maar toch niet geheel en al, voegde ik daaraan toe. Mijn beschouwingen behoren wel *gefundeerd* te zijn. Ik weet bijvoorbeeld niets van

koken, tropische planten, hindoegoden en rock-groepen uit de afgelopen vijf decennia. Willen mijn opstellen enige geloofwaardigheid hebben, dan behoort ik daarin blijk te geven van een zekere kennis van zaken en moeten ze zo nodig naar verifieerbare bronnen verwijzen. Dat is de grondslag van de wetenschap en ook van de journalistiek, want goede journalistiek is wetenschap in wording, bedenk ik nu. Ik las laatst (bij Maaïke Bos in *Trouw*) dat ‘complexe zaken op een heldere en avontuurlijke manier uitleggen de kern is van de journalistiek’.

De terreinen waarop ik meen een zekere kennis van zaken te hebben, ofwel de gebieden van mijn expertise, zijn onder andere boekwetenschap (in het bijzonder oude volksboeken), film, vertalen uit het Engels, science fiction en een paar verzamelgebieden van oude prentbriefkaarten.

Het zijn deze onderwerpen die in de meeste opstellen terug te vinden zijn, zonder dat ik een plan had inzake een gewenste verdeling. Voornamelijk over film gaan 16 opstellen (428 scherp pagina's), over boekwetenschap 18 (506) en over ansichten 13 (334). De overige 53 opstellen behandelen diverse onder-

werpen en combinaties van invalshoeken. De langste gaan over de geschiedenis van Nederland, spreekwoorden, genealogie en lokale Nederlandse heiligen, en verder over Bellini, H.C. Andersen (en ooievaars), Jan de Hartog, Floris V, Simon Vestdijk (en Carmen), Rex Stout, en Eline Vere (en Den Haag).

De belofte van gevarieerdheid heb ik dus tot nu toe wel waargemaakt. In veel gevallen heb ik mijn terreinen van expertise met elkaar in verband gebracht door historische teksten uit vele bronnen te citeren en ansichtkaarten van allerlei aard als illustratie te gebruiken. Juist de combinatie van perspectieven is een doel waarnaar ik vaak bewust heb gestreefd. Ik wil niet het cliché gebruiken ‘dat alles met alles verband houdt’, maar het bevalt me de dingen in een breed perspectief te bekijken, met name dat van de volkscultuur en de historische situatie. Het aanwijzen van samenhang of juist van contrast kan een inzicht verdiepen of een vastgeroeste opvatting bijstellen. Het licht dat ik wil laten schijnen moge dat van een ‘oude witte man’ zijn, het is beter dan duisternis. Wie meer wil zien kan zelf lampen meebrengen.

De vorm

De wens om per onderwerp meer dan één invalshoek te kiezen is ook terug te vinden in de illustraties die ik als ‘organische’ delen van het opstel zie. Puur grafisch gezien dragen ze ook bij aan een structurering van de tekst. Soms zijn de illustraties schaars, als bakentjes of memento’s in een omgeving van woorden, soms zijn ze de kern van het verhaal, zoals in sommige opstellen over ansichtkaarten. Er zijn geen vaste regels, geen taboes ook. Waar mogelijk maak ik scans in hoge resolutie van eigen bezit, waarvan in de screenshots uiteraard slechts een kleine versie overblijft. Niet zelden kon ik op het internet een essentiële aanvulling vinden, die ik met vermelding van het eventuele copyright overnam. Gezien mijn onderwerpen zit ik dan meestal ik het zogeheten public domain.

Wat de vorm betreft ga ik nadrukkelijk uit van schermteksten op een laptop, bestaande uit twee kolommen (als een opengeslagen boek). Door op icoontjes te klikken kan de lezer gemakkelijk van de ene pagina naar de volgende of de vorige gaan, of naar

een (sub)index. Andere opties heb ik echter bewust achterwege gelaten, zoals pop-ups, kleuren, links naar andere internetbronnen.

De eenvoudige layout als van een boek met grote letters en hier en daar een mooi plaatje heeft nadelen en voordelen. Het nadeel is een zekere saaiheid. De lezer moet bewust van plan zijn een tekst van het begin tot het einde tot zich te nemen, net als vroeger in een boek of een gedrukte krant. Het procédé is ouderwets, maar heeft eeuwenlang voldaan.

Het voordeel is dat de auteur alles in eigen hand heeft: onderwerp en lengte van de tekst, beeld, layout, en bij dit alles veel voordelen van de moderne techniek: scans, copy en paste van tekstdelen en illustraties, opgemaakte pagina’s die als screenshot in grote aantallen op een site kunnen worden geplaatst zonder dat dit tot enorme kosten leidt. Mijn gehele website van ongeveer 160 mappen en meer dan 1000 illustraties beslaat net iets meer dan 2 GB. Wel wordt de pagina met de inhoudsopgave op een gegeven moment te vol. Daarom heb ik subindexen en een algemene index (voor de opstellen alleen) op de startpagina van de website gezet.

Van mijn opstellen over filmonderwerpen zijn de meeste ook gepubliceerd in *FilmFun*, een controlled circulation webmagazine dat in januari 2014 is begonnen door Thys Ockersen en waarvan onlangs nummer 89 is verschenen. De maandelijkse frequentie is sinds kort tweemaandelijks. Daar hebben mijn teksten een professionele tijdschriftopmaak en zijn deels andere illustraties gebruikt. Of dat educatiever is weet ik niet, maar mooier om te zien is het zeker. Het

magazine bereikt een breder publiek dan mijn website en ook daar ben ik blij mee.

Op het gebied van de vorm – de lay-out en de verhouding tussen tekst en beeld – ben ik niet van plan wijzigingen door te voeren.

Doorgaan of niet?

Zo lang ik het leuk vind opstellen te bedenken, de bronnen bij elkaar te zoeken (vooral in mijn boekenkasten en andere verzamelingen) en ze te schrijven, zal ik het ook plezierig vinden ze op mijn site te zetten. Ik zie het niet als een levensdoel, maar vooral als een hobby. Maar het is een hobby die ik nodig heb om het idee te hebben dat ik iets creatiefs doe. Ik heb andere mogelijkheden om mijn geest buiten de uren voor gezinsbezigheden actief te houden en mezelf te vermaken. Ik noem literatuur en thrillers lezen, muziek beluisteren, cryptogrammen oplossen, schaken tegen de computer, films en series kijken. Geen van die alternatieven levert echter iets op dat min of meer *tastbaar* is en in elk geval de schijn heeft van een beetje *blijvend* te zijn. Ik wil echter niet beweren dat

deze voorkeur meer of minder verdienste of status heeft dan uren wandelen met de hond, penningmeester van de tennisclub zijn of als mantelzorger een hele familie op de been te houden.

Voor mij persoonlijk is er echter nog een tweede motief om op de ingeslagen weg voort te gaan zo lang ik er geestelijk en lichamelijk toe in staat ben, en dat is een vaag gevoel van *oogsten*, van *ordenen*.

De gehele website *gesamtkunstwerk* en de reeks opstellen als onderdeel daarvan zijn samen op te vatten als een soort galerie, of museum, of bibliotheek, of zelfs panopticum. Mijn expertise en de bijbehorende verzamelingen van boeken, ansichtkaarten, films en andere bronnen, zijn de oogst van vele jaren zaaien en planten. Mijn opstellen zijn in de

kern een weerslag van een *proces*, namelijk het zoeken van en nadenken over kleine inzichten en conclusies, die na associaties en verder onderzoek worden vastgelegd in een verslagje.

Voor dit verslag gebruik ik de ‘toon’ van een oude oom of voormalige docent die uit ervaring spreekt, maar niets wil opdringen. Ik wil geen Wikipedia zijn, maar juist een beetje wegwijis maken in Wikipedia en de miljoenen andere bronnen van informatie die ieder mens tegenwoordig ter beschikking staan. Ik wil de lezer verleiden om onbekend terrein te betreden, om in gedachten van kleine onderwerpen naar grote te switchen, om uit de eigen omgeving naar andere tijden en plaatsen te verhuizen, om zich te verbazen, om nieuwe vragen te stellen. Hier en daar ben ik kritisch, hier en daar enthousiast.

Als ik spreek over een *oogst* bedoel ik dan ook niet een statisch volume van kennis of van weetjes of van opinies, maar gewoon een verworven manier om naar de wereld van vroeger en nu te kijken. En dat wil ik voorlopig maar op deze manier blijven doen.